

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра інформатики та кінезіології

Свістельник І. Р.

ЛЕКЦІЯ № 1

Джерела інформації. Класифікація джерел інформації. Відкритий доступ до інформації. Академічна доброчесність. Плагіат. Штучний мовний інтелект ChatGPT

з навчальної дисципліни

„Вступ до спеціальності”

галузь знань – 01 „Освіта/Педагогіка”

спеціальності – 017 „Фізична культура і спорт”,

014.11 „Середня освіта (фізична культура)”

рівень вищої освіти – бакалавр

факультет фізичної культури та спорту,

факультет педагогічної освіти,

факультет післядипломної та заочної освіти

ТЕМА. Джерела інформації. Класифікація джерел інформації. Відкритий доступ до інформації. Академічна доброчесність. Плагіат. Штучний мовний інтелект ChatGPT

План:

1. Джерела наукової інформації, їх класифікація.
2. Відкритий доступ до інформації.
3. Академічна доброчесність. Плагіат.
4. Рекомендації МОН України щодо впровадження забезпечення академічної доброчесності у ЗВО.
5. Штучний мовний інтелект ChatGPT

Джерела інформації є найбільш достовірними носіями інформації, тому їх застосовують в освітньому процесі та наукових дослідженнях, вони представлені поліграфічним виробництвом у формі книг та брошур чи електронний ресурсом.

За періодичністю випуску друковані видання поділяють **на разові (книги) і періодичні** (журнали, газети).

В науково-інформаційній діяльності документи наукової інформації поділяють на дві категорії: **первинні та вторинні**.

До первинних документів відносять більшість книг (виняток становлять довідники), періодичні видання, науково-технічні звіти, дисертації.

Вторинні документи є результатом опрацювання первинних документів. Це бібліографічні описи, анотації, реферати, огляди, довідкові та інформаційні видання, переклади, бібліотечні каталоги, бібліографічні покажчики та картотеки.

Отже, джерела інформації бувають

НАВЧАЛЬНІ:

Підручник – навчальне видання, яке містить систематизоване викладення навчальної дисципліни (її розділу, частини), відповідає навчальній програмі й офіційно затверджене Міністерством освіти і науки України як даний вид видання.

Навчальний посібник – це друковані, графічні, наочні та інші матеріали (книги, таблиці, карти, картини, макети, моделі, діапозитиви, кінофільми тощо), які використовують у процесі навчання з метою забезпечення кращого засвоєння учнями знань, вмінь та навичок.

Практичний посібник – це видання, призначене для практичного оволодіння знаннями та навичками під час виконання будь-якої роботи, операції, процесу.

Навчальна програма – навчальне видання, що визначає зміст, обсяг, а також порядок вивчення і викладання будь-якої навчальної дисципліни (її розділу, частини).

Курс лекцій – навчальне видання з повним викладом тем навчальної дисципліни, визначених програмою. Текст лекцій – навчальне видання, призначене для викладу матеріалу певних розділів навчальної дисципліни.

Конспект лекцій – навчальне видання, призначене для стислого викладу курсу лекцій або окремих розділів навчальної дисципліни.

Хрестоматія – навчальне видання, яке містить літературно-художні, історичні та інші твори або уривків з них, які є об'єктом вивчення навчальної дисципліни.

Методичні рекомендації (методичні вказівки) – навчальне видання, призначене для роз'яснень з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт чи заходів.

НАУКОВІ:

Монографія – наукова праця у вигляді книги, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, яка належить одному чи декільком авторам.

Наукова монографія – це наукове дослідження, в якому всебічно висвітлюється обрана наукова проблема з критичним її аналізом, визначенням вагомості, формулюванням нових наукових концепцій.

Стаття – наукові відомості, невеликі за обсягом, опубліковані в науковому чи науково-популярному журналі, збірнику наукових праць, матеріалах наукових конференцій.

Реферат – короткий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги тощо.

Тези – короткий виклад основних положень лекції, доповіді, твору.

Тези доповідей наукової конференції – науковий неперіодичний збірник, який містить опубліковані до початку конференції наукові матеріали (статті, тези, доповіді).

Збірник наукових праць – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах чи товариствах.

Науковий журнал – періодичне журнальне видання статей та матеріалів теоретичних досліджень, а також статей та матеріалів прикладного характеру, призначене переважно фахівцям певної галузі науки.

Наукова стаття – вид наукової публікації, який описує дослідження чи групу досліджень, пов'язаних однією темою, та виконана її науковими авторами. Наукові статті публікуються в періодичних наукових журналах або в неперіодичних збірниках наукових робіт.

НОРМАТИВНІ:

Закон – виданий у встановленому порядку загальнообов'язковий акт найвищого органу державної влади, який має вищу юридичну силу.

Наказ – акт управління, що видається керівниками міністерств, відомств, відділів і управлінь виконкомів місцевих рад народних депутатів, а також керівниками підприємств, установ та організацій.

Положення (стандарт) – нормативно-правовий акт, затверджений відповідним міністерством, який регламентує окремі види діяльності.

Інструкція – нормативний акт, що видається міністерствами, керівниками інших центральних і місцевих органів державного управління в межах їх компетенції на основі та задля виконання законів, указів, постанов і розпоряджень уряду й актів вищих органів державного управління; збірник правил, що регламентують виробничо-технічну діяльність.

ДОВІДКОВІ:

Словник – довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними.

Енциклопедія – довідкове видання, що містить в узагальненому вигляді основні відомості з однієї чи з усіх галузей знань і практичної діяльності, викладених у вигляді коротких статей, розташованих в алфавітному порядку.

Енциклопедичний словник – енциклопедія, статті якої викладені в стислій формі та розташовані за абеткою їхніх назв. Мовний словник – словник переліку мовних одиниць з їхніми характеристиками або перекладом іншою (іншими) мовою (мовами).

Тлумачний словник – мовний словник, що пояснює значення слів певної мови, дає граматичну, стилістичну характеристики, приклади застосування та інші відомості.

Термінологічний словник – словник термінів та визначень певної галузі знань.

Розмовник – популярний чи мовний словник загальнопобутової лексики, фразеології, що служить посібником зі спілкування.

Довідник – довідкове видання прикладного, практичного характеру, побудоване за абеткою назв статей або в систематичному порядку.

Відкритий доступ до інформації

Однією з тенденцій сучасної наукової комунікації є міжнародний рух за відкритий доступ – рух за вільний та безперешкодний онлайн доступ до наукових та освітніх матеріалів. Передумовами виникнення руху за відкритий доступ стали зростання цін на наукові журнали та інтенсивний розвиток інформаційних технологій.

У 2002 р. було оприлюднено Будапештську ініціативу відкритого доступу (ВОАІ) з формулюванням поняття відкритого доступу: безкоштовний онлайн доступ до наукової інформації та літератури; вільне використання інформації для проведення наукових досліджень; дотримання авторських прав на наукову продукцію та дотримання прав по покликання та цитування інформації.

Сьогодні відкритий доступ реалізується двома шляхами: через архіви вільного доступу – електронні бібліотеки (формують електронні репозитарії) та журнали відкритого доступу.

Електронна бібліотека – це база даних, яка містить інформаційні ресурси в електронному форматі і має універсальний інструмент доступу (наприклад, каталог), який дозволяє здійснювати пошук і отримання інформації по всій базі даних.

Електронні бібліотеки відрізняються від карткових тим, що використовують електронний формат видань та забезпечують доступ до віддаленого ресурсу за допомогою комп'ютерних технологій.

Прикладом збереження електронних ресурсів є створені закладами вищої освіти, зокрема бібліотеками, репозитарії – електронні архіви для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень

Репозитарії поділяють на:

– *інституційні* – належать одній установі: університету, інституту, лабораторії, організації;

тематичні – охоплюють окремі дисципліни або галузі знань;

урядові – належать державним структурам, що забезпечують зберігання та організацію доступу до урядових документів, звітів;

міжінституційні – належать консорціуму університетів чи інститутів.

Кожний репозитарій має власні політики щодо колекцій, менеджменту, доступу. Види документів, які зберігають у репозитаріях, залежать від місії та політики репозитарію (чи його інституції).

З 2017 року в Україні функціонує Національний репозитарій академічних текстів.

🔍 Пошук академічних текстів

🔍🔍 Розширений пошук академічних текстів

ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ

УСІ НОВИНИ НА ПОРТАЛІ

Національний репозитарій розміщує такі академічні тексти:

– дисертації на здобуття наукових ступенів та автореферати дисертацій;
– кваліфікаційні випускні роботи здобувачів вищої освіти;
– статті в наукових виданнях, у тому числі всі статті (сукупність статей), на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;

– монографії, у тому числі ті, на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;

– наукові видання;

– звіти у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

- депоновані наукові роботи;
- підручники, навчальні посібники та інші науково- та навчально-методичні праці;
- публікації, розміщені авторами на інтернет-платформах для обміну науковими публікаціями.

Національний репозитарій складається з центрального репозитарію, що підтримується розпорядником Національного репозитарію, і локальних репозитаріїв, що підтримуються інституціональними учасниками (освітніми чи науковими установами, що мають власні репозитарії).

До Національного репозитарію надходять усі академічні тексти незалежно від дати їх створення та оприлюднення у визначеному регламентом порядку. Розпорядник Національного репозитарію формує реєстр академічних текстів, який є відкритим та містить бібліографічні відомості про академічні тексти, що включені до центрального та локальних репозитаріїв, а також оприлюднені в електронній або паперовій формі.

Журнали відкритого доступу

Журнали відкритого доступу відкривають доступ до наукових публікацій завдяки мережі інтернет. Будь-хто може вільно читати, завантажувати та активно використовувати матеріали для освітньої чи наукової діяльності. Всі витрати на створення такого журналу та організації доступу несе автор статті та установа, де працює автор. Кінцевий користувач отримує доступ до журналу безкоштовно.

До ресурсів відкритого доступу належить Directory of Open Access Journals (DOAJ) – каталог журналів відкритого доступу, що містить понад 10 тис. назв журналів. Система є відкритою для розміщення наукових періодичних видань, які відповідають опублікованим стандартам Будапештської ініціативи відкритого доступу.

DOAJ - Directory of Open Access Journals - міжнародний мультидисциплінарний каталог журналів відкритого доступу

DOAJ DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS

- Містить понад 10000 назв наукових журналів та метадані статей цих журналів.
- Каталог прагне охопити усі відкриті наукові журнали, що дотримуються загальних принципів якості наукових видань, сприяти їх поширенню за допомогою руху Відкритого доступу
- DOAJ існує за рахунок спонсорської підтримки і не залежить від державних чи приватних організацій;
- будь-який відкритий рецензований журнал може бути доданий до каталогу за умови відповідності критеріям DOAJ

ДОСТУП ВІЛЬНИЙ

РЕЄСТРАЦІЯ ВИДАНЬ ПЛАТНА.

Академічна доброчесність. Плагіат

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- **самостійне виконання навчальних завдань**, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);
- **обов'язкове покликання на джерела інформації** у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- **дотримання норм законодавства про авторське право**;
- **надання достовірної інформації про результати власної навчальної** (наукової, творчої) діяльності.

Порушенням академічної доброчесності вважають:

академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; формою академічного плагіату є самоплагіат, що полягає у відтворенні без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів;

фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилянь, або будь-яких інших даних, що стосуються освітнього процесу;

обман – надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітньої процесу;

списування – використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання;

хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

ПЛАГІАТ — ЦЕ ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ ЧИ ТЕКСТУ ІНШОЇ ЛЮДИНИ, БЕЗ ЗАЗНАЧЕННЯ АВТОРСТВА

Ознаки та види академічного плагіату:

привласнення чужих результатів або у відтворенні чужих опублікованих текстів без зазначення авторства;

дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з покликанням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без покликання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

Ознаки та види самоплагіату:

власний, раніше опублікований науковий результат;

опублікування старого наукового результату як нового;

публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

Ознаки та види фабрикації:

вигадані дані чи факти;

використання сфабрикованих даних поруч зі справжніми.

Ознаки та форми списування:

залучення зовнішніх джерел інформації;

активне використання інформації з мережі інтернет;

виконання різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;

написання чужих варіантів завдань;

отримання допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самостійне виконання.

Ознаки обману:

імітація освітньої та наукової діяльності;

неправдиве співавторство.

Ознаки хабарництва:

неправомірна вигода за отримання позитивної або вищої оцінки під час складання будь-якого виду поточного та підсумкового контролю.

Ознаки необ'єктивного оцінювання:

умисне заниження чи завищення оцінок, надання та/або отримання будь-яких необґрунтованих переваг в освітній, дослідницькій чи трудовій діяльності здобувачам освіти та співробітникам закладу вищої освіти, у тому числі через родинні та інші неформальні зв'язки.

ПЛАГІАТОМ НЕ ВВАЖАЮТЬ: загальновідомі факти, ідіоми, повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації, фольклор, офіційні документи (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо).

Фундаментальні цінності академічної доброчесності

Чесність	Академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації
Довіра	Академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою
Справедливість	Академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти й практики для підтримання справедливості у стосунках між студентами, викладачами та адміністративним персоналом
Повага	Академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну (демократичну) природу навчання і пізнання. Вони шанують та вважають за належне розмаїття думок та ідей
Відповідальність	Академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання
Сумлінність	Для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності

Рекомендації МОН України щодо впровадження забезпечення академічної доброчесності у ЗВО. Академічна чесність у виконанні наукових досліджень

2018 року МОН України за підтримки Посольства США розробило Рекомендації з академічної доброчесності у закладах вищої освіти (ЗВО) на основі міжнародного досвіду. Ці рекомендації разом із розширеним Глосарієм термінів і понять з академічної доброчесності було розіслано у всі ЗВО України.

Рекомендації окреслили основні вимоги до академічної доброчесності:

студенти повинні набути компетентностей академічної доброчесності та навичок академічного письма;

викладацький колектив має дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Щодо порушень академічної доброчесності здобувачами вищої освіти до Закону України «Про вищу освіту» 2019 року внесено зміни, які передбачають можливість скасування рішень про присудження наукового ступеня, ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації у разі виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, зокрема, наявності академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Міністерство освіти і науки України здійснює комплекс заходів, спрямованих на реалізацію цієї норми. Одним з них є забезпечення доступності текстів дисертацій і кваліфікаційних робіт у Національній репозитарії академічних текстів, на офіційних сайтах та репозитаріях закладів вищої освіти (наукових установ).

26 серпня 2021 року Кабінет міністрів України схвалив Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації у разі виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності. У разі скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації відповідний документ про вищу освіту та документи про вищу освіту, видані на його основі, будуть недійсними.

Штучний мовний інтелект ChatGPT

У листопаді 2022 року увесь світ стикнувся з таким явищем як штучний мовний інтелект ChatGP, розроблений компанією OpenAI (лабораторія досліджень штучного інтелекту), засновником якої є Ілон Маск. ChatGP теоретично здатний відповісти на будь-яке запитання, зберігаючи високий ступінь точності мови. Він вміє створювати тексти (писати реферати/романи, розповіді, есе), перекладати, вести діалоги, створювати контент; писати вірші й

жартувати, малювати картини, може працювати одразу з текстом і зображеннями, вирішувати математичні задачі, тощо. Доступність такого інструменту викликала дискусії щодо академічної доброчесності.

Які джерела використовує чат для підготовки своїх відповідей?

Моделі GPT індексують Вікіпедію, загальнодоступні вебсайти, повні бази даних текстів і книг, розміщених в інтернеті, у тому числі наукових, а також блоги та сайти новин, інші джерела. Дані не збираються в режимі реального часу, тому ви не отримаєте відповіді про поточні події, доки їх не буде оброблено, тому, що ChatGPT не може самостійно створювати знання з нуля. Він використовує доступні йому дані. Коли чат готує відповіді на запитання, він шукає зв'язки між словами, фразами та виразами за допомогою нейронної мережі, яка працює за принципом, подібним до того, як працює наш мозок. Попри свої нові можливості, ШІ все ще ненадійний, як зазначають в OpenAI, він інколи викривляє факти й допускає помилки в судженнях. Треба бути дуже обережним, використовуючи вихідні дані мовної моделі.

Штучний інтелект вже трансформує освіту. Змінюється модель освіти:

- ✓ за допомогою GPT-4 можна перевірити свої мовні навички;
- ✓ можна створити будь-який навчальний матеріал як для учнів, так і для студентів;
- ✓ змінюється стиль роботи з пошуку журнальних статей і аналізу цитувань. Вже не повернуться часи, коли науковці поклалися на каталоги університетської бібліотеки і здійснювали пошук необхідної інформації.
- ✓ ШІ створює резюме опублікованих наукових робіт, які є кращими за авторські анотації

Використані джерела:

1. Відкритий доступ до наукової інформації: хто, для чого і як [Електронний ресурс]. – URL: <http://kpi.ua/1634-2>
2. Ярошенко Т. Наукова інформація у відкритому доступі: нові моделі комунікації в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс]. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149235333.pdf>
3. Як штучний інтелект вже змінив вищу освіту [Електронний ресурс]. – URL: <https://nrat.ukrintei.ua/yak-shtuchnyj-intelekt-vzhe-zminyv-vyshhu-osvitu/>